

DE PRINSELIJKE WAGENMAKER

van ANNA BLAMAN

**toneelstuk voor
KLAS 7 en/of 8**

Anna Blaman

Dramatis personæ

Cornelis van Oeveren

drieënvijftig jaar, rustig, ernstig, gevoelig, maar altijd vlot in spreken en gebaar, in wagenmakerskledij.

Ary van Oeveren, zijn broer

vijfenvieftig jaar, beweeglijker, onstuimig, met gevoel voor humor, ook in wagenmakerskledij.

Neeltje, vrouw van Cornelis

veertig jaar, lief, zacht, bescheiden.

Maria, dochter van Cornelis

twintig jaar, vrolijk, bijdehand.

Jaap, een buurman

vijfenvieftig jaar, dom, laf, zelfgenoegzaam, moet iets meer tonen dan een werkmán.

Francien, vrouw van Jaap

veertig jaar, niet veel, maar toch iets beter dan haar man; kiest dan ook iets eerder dan hij de juiste houding.

Pouw, zoon van Jaap

twintig jaar, student, sympathiek, niet alleen dichterlijk verliefd, maar ook welbeslist in zijn optreden.

Judith, een weduwe

dertig jaar, brutaal, een roddelaarster, maar toch aardig, want wint het hart van Hendrik van Os.

Twee kinderen van Judith

acht en tien jaar.

Anthony, de kruier

dertig jaar, opperolakkig, luidruchtig.

Hendrik van Os, de kleermaker

veertig jaar, serieus, betrouwbaar, maar vooral niet plechtig (hij voelt zich nog jong).

Abraham van Velzen, de schoenmaker

vijfenvieftig jaar, als Hendrik van Os, maar bedaagder.

Eerste voorbijganger

veertig jaar, bang en voorzichtig.

Tweede voorbijganger

dertig jaar, vol vertrouwen in de toekomst.

Deze twee voorbijgangers kunnen ook later optreden als de twee soldaten, die als escorte dienen van:

Van Vliet, adjudant van de prins

vijfendertig jaar, zeer militair, zeer streng in zijn optreden.

Eventueel nog figurerende vrouwen op het straatfeest en in de slotscène.

Wagenmakerij op het Haagse Veer. Voorgevel open. Men kijkt dus de wagenmakerij binnen.

Van de toeschouwer uit gezien staat er een werkbank links met daarop en daarboven aan de wand gereedschap. In 't midden een arreslee, waar Ary aan bezig is. Rechts vóór een kruk. In de achterwand de deur die naar de huiskamer voert. Naast die deur nóg een werkbank, misschien. De arreslee moet in de loop van 't spel weggeschoven kunnen worden tegen de achterwand, achter de werkbank links. De deur in de rechterzijwand behoeft niet gebruikt te worden.

Boven op de voorgevel een groot bord bij wijze van uithangbord, waarop:

1747

Het nodig werk, het wagenmaaken
Zal nimmer in 't Vergeetboek raaken
En zal van een ieder worden bemind
Zoo lang men zwakke Menschen vindt.

(Ary met klinknagels en hamer aan 't werk aan de arreslee, neuriënd; dan komt Neeltje uit de huiskamer met twee aarden kommen met drinken)

NEELTJE Kijk eens, Ary, hier heb je wat te drinken.

ARY (legt gereedschap neer en pakt een kom van het houten blaadje) Dank je wel, Neeltje. (onder 't volgende gesprek drinkt hij rustig de kom leeg)

NEELTJE De baas is weg, zie ik. Waar is hij naar toe?

ARY Naar de beeldsnijder. Hij komt zó terug.

NEELTJE O, dan zet ik het hier maar voor hem neer. (zet kom op werkbank) Hebben jullie dan wat te doen voor die man?

ARY Ja, aan dat sleetje... Mooi stukkie werk, hè?

NEELTJE Moet daar nog houtsnijwerk aan te pas komen?

ARY Ja, ja, en van de beste beeldsnijder van Rotterdam.

NEELTJE En... wat moet hij erin snijden?

ARY Nou Neeltje, ik zou zeggen, je bent niet nieuwsgierig, maar je wéét graag alles... Maar je mág 't wel weten. Het wapen van de hoogedele heer, die deze slee besteld heeft, moet erin gesneden worden, vat je wel? Z'n familiewapen.

NEELTJE O... (aarzeland, vertrouwelijk) Zeg, Ary...

ARY Ja?

NEELTJE Die hoogedele heer...

ARY De burgemeester van Delft.

NEELTJE Die burgemeester van Delft, is dat ook een beminnelijk heer?

ARY Hoezo?

NEELTJE Nou ja, zomaar...

ARY (zet de leeggedronken kom op de werkbank, pakt z'n hamer en gaat weer aan 't werk) Vraag dát nou maar aan Cornelis... ik ben er niet geweest.

NEELTJE Nou, Cornelis had niet veel met hem op. Maar waarom niet? Heeft hij dat tegen jou gezegd?

ARY Ja, dat heeft hij zéker!

NEELTJE Nou? Waarom dan niet? Wat wás er dan met die burgemeester van Delft?

ARY (houdt op met werken, keert zich tot haar, hamer in de hand) Aha! Dus dát wou je weten! Nou Neeltje, dat is gauw verteld. Het is allesbehalve een beminnelijk heer. Hij vloekt en raast dat een fatsoenlijk man er beroerd van wordt. En op wie vloekt en raast en tiert hij er zo op los? Nou? Geraden! Op de prins... Het is een prinsenhater van je welste!

NEELTJE Dacht ik het niet! Daar was ik al bang voor!

ARY Bang?

NEELTJE Ja, ik ben doodsbang dat het nog eens verkeerd met Cornelis afloopt. Er weten al veel te veel mensen dat hij met hart en ziel vóór de prins is. En als hij dan zo'n aanzienlijk heer tegenspreekt...

ARY Tegenspreekt? Hij heeft hem niet tegengesproken!

NEELTJE O nee?

ARY (wrevelig) Natuurlijk niet. Als hij hem tegengesproken had, dan had hij die bestelling niet gekregen... En dan stond ik hier nou niet aan die rotslee te werken... Waar of niet? (gaat dan werken)

NEELTJE Dat is zo. Nou, gelukkig dan maar. Ik heb mijn man liever thuis dan in 't cachot. (Ary werkt door, zegt niets) Heb ik soms geen gelijk?

ARY (zonder op te kijken) Natuurlijk!

NEELTJE In ieder geval, ik ben blij dat hij z'n mond gehouden heeft. (pakt de lege kom van de werkbank, staat dan even stil, hem verwijtend aankijkend) Al schijn jij daar anders over te denken! (af, naar de huiskamer)

ARY (praat onder 't werk, elke zin bekrachtigend met een slag van z'n hamer) Ja, ja, zo gaat het! (slag) Zwijgen (slag), buigen (slag), een mooi sleetje maken voor die heer in Delft (slag)... voor die doods-

vijand (slag) van onze goeie prins... de doodsvijand (slag) van onze hoop... de doodsvijand (slag) van onze toekomst... Kon ik die heer maar zo'n klap op z'n kop geven (slag) in plaats van op z'n slee. Dan zou ik zeggen: Boem! (slag) Dood? Mooi zo! Leve de prins! (hier bekijkt hij z'n werk, streelt er met de hand over) En dan was het uit met de janboel...

(Cornelis van Oeveren komt aan van rechts)

ARY Dan hadden we eindelijk weer een stadhouder hier in Holland... een Vader des Vaderlands. (gaat neuriën)

CORNELIS Zo! Wat sta jij daar te murmureren?

ARY (bij wijze van groet) Zo, broeder Cornelis! O, ik droomde maar een beetje hardop, anders niks... (wijst naar de werkbank) Daar staat wat te drinken voor je.

CORNELIS (loopt naar werkbank, neemt kom, zeggend) O lekker! Die goeie Neeltje! Die zorgt toch maar goed voor ons. (is op de kruk gaan zitten) En wat droomde je dan wel hardop? (drinkt)

ARY O, ik droomde zo'n beetje over de prins... die ik om zo te zeggen hier sta te verrajen.

CORNELIS (plotseling rechtop) Verrajen?

ARY Hoe wou je 't anders noemen? Ik werk aan een mooie slee voor één van z'n doodsvijanden. Dat is een soortement verraad, had ik zo gedacht.

CORNELIS Verraad! Nee, dat meen je niet.

ARY Dat meen ik nou eens een keer wel.

CORNELIS Maar bijna alle grote heren zijn prinsenhaters, dus dan zou ik zowat geen bestelling kunnen aannemen. Waar wou je dan van eten?

ARY Daar heb jij gelijk in. (heftig) Maar als ik eraan denk wat die kerel uit Delft over de prins gezegd heeft! En jij laat het hem zeggen, jij zwijgt!

CORNELIS (verontwaardigd) Zeg, wacht eens even!

ARY Nee, ik verwijt jou niks wat ik mezelf ook niet verwijt. Want ik doe mijn stinkende best op die slee.

CORNELIS Daar kan je niks aan doen, dat is je liefde voor 't vak.

ARY Ja, en dan gaan we 'm brengen: (doet kruiperig voor) Alstublijft, edele heer, de mooiste slee die we ooit gemaakt hebben, voor u, edele heer, die onze goeie prins beledigt. (laatste woord heftig)

CORNELIS Ja, hou maar op! Het is misselijk genoeg. Maar wat wil je? Dat ze 't schavot met je versieren? Kop d'raf? Wacht maar, onze tijd komt.

ARY (honend) Onze tijd komt! Hoe lang nog?

CORNELIS Misschien eerder dan je denkt. Ach, jullie. Neeltje is te bang, zó bang dat ik haar eigenlijk niks durf te vertellen. En jij bent te roekeloos. Het is maar goed dat ik daartussenin sta.

ARY Nou goed, als jij 't dan zo goed weet... Maar áls die tijd gekomen is, geef je dan een seintje?

CORNELIS Dat zal ik zeker! Ik geef het sein, zowaar ik Cornelis van Oeveren heet. Misschien vandaag, misschien morgen!

ARY (plotseling serieus en in spanning) Vandaag? Of morgen? Je bent gek!

CORNELIS Nee, luister! Er is wat gebeurd, er is slecht nieuws. Maar misschien is dat goed nieuws voor ons... Aan de Schie en hier aan 't Haagse Veer was er een bode die de boodschap doorgaf: Geen pakken meer op Sas van Gent bestellen, want de Fransen zijn Staats-Vlaanderen binnengevallen.

ARY De Fransen in Staats-Vlaanderen! Maar dat is verschrikkelijk! Maar dan zitten ze ook zó in Zeeland, en hier in Holland natuurlijk ook! Maar dat gaat om ons leven!

CORNELIS Precies. Je zou het ook zo kunnen zeggen: We zijn verloren, absoluut verloren. Want dat weten we nu maar al te goed, daar kan het Staatse leger niet tegenop... Tenzij er eindelijk eendracht komt, een sterk en vooral eendrachtig leger.

ARY Zoals in 1672. Toen was het ook erop of eronder.

CORNELIS In 1672. Toen werd er op straat een liedje gezongen: Mensen, staat ons bij en wilt het land aan malkander knopen... of anders zullen de Fransen ermee henen lopen.

ARY Ja, en nu is 't weer zo.

CORNELIS En toen werd er nóg een liedje gezongen: Oranje, je moet te veld en gaan de vijand tegen... Want o, dan zijn ze zo verlegen!!

(van links komt buurman Jaap, die onopgemerkt meeluistert)

ARY Cornelis! Als dat eens waar was? Dan is de tijd gekomen!!!

CORNELIS In elk geval is de tijd zeer nabij. In 1672 bracht Oranje de redding, en nu, in 1747, zal het niet anders zijn. Maar wacht nog even af... totdat de onrust in stad en land nog toegenomen is, totdat het tot iedereen doorgedrongen is dat de Franse benden klaar staan om ons van huis en haard te verdrijven, om ons te beroven en te vermoorden. Als ze dat gaan beseffen, dan willen ze maar al te graag onze prins, onze Willem van Oranje Nassau als Vader des Vaderlands.

JAAP (komt naderbij, in de winkel, roept honend) Bravo, Cornelis van Oeveren, bravo!

CORNELIS (koel) Daar heb je buurman Jaap. Die heeft voor luister-vink gespeeld. (tot Jaap) Wat moet je hier?

JAAP Laat me nu eerst maar eens juichen. Bravo! Ik heb nog nooit iemand gezien die zo graag z'n kop op het schavot schijnt kwijt te willen als jij! Roep jij dus maar: (kijkt schichtig om zich heen en zegt dan gedempt) Leve de prins, leve Willem IV, vivat Oranje! Maar dát wou ik je maar zeggen, die prins van jou wordt nooit stadhouder en nooit generaal.

CORNELIS Zo.

JAAP En ik wil het je nog wel uitleggen ook. Heb je weleens van de regenten gehoord?

CORNELIS (lacht schamper) De regenten. Zeker. Die kerels die elkaar de mooie baantjes toewerpen als vette kluiven.

ARY (hard schreeuwend) En die zich rijk stelen ten koste van ons!

JAAP Ssssstt!! (kijkt schichtig om zich heen) Stil toch idioten! En dan is er kortgeleden een dichtwerkje verschenen en daar stond in: Kwam hij eens aan de top, dan kreeg menigeeen de schop! Weet je 't nog? Wie heeft dat geschreven? Jij niet natuurlijk. Je vriend Joachim Oudaen, de poëet, natuurlijk ook niet. Nee, daar weten jullie beiden natuurlijk niks van!* Maar... er steekt wel waarheid in: Kwam hij eens aan de top, dan kreeg menige regent een schop. Nou, daarom gebeurt het niet.

CORNELIS Als het van de regenten afhangt, gebeurt het ook niet. Maar ze zouden er weleens toe gedwongen kunnen worden.

JAAP Door wie?

CORNELIS Als het land werkelijk in gevaar is... door het volk.

JAAP Het volk! Haha! Laat me niet lachen. Het volk doet niks, helemaal niks.

CORNELIS Dacht je dat!

JAAP Ja, misschien schreeuwt er weleens iemand: (weer gedempt) Leve de prins! Leve Willem IV! Vivat Oranje! Maar niet als de heren het kunnen horen. Nee, dan zwijgen ze wel en doen ze heel gedwee wat de heren zeggen. Bijvoorbeeld (op de arreslee wijzend) mooie arresleeën maken voor de heren.

CORNELIS Wat je zegt!

JAAP Het is maar goed dat ik zwijgen kan.

* Hier is sprake van een anachronisme: Joachim Oudaen stierf in 1692. Bovendien was deze dichter niet oranjegezind.

ARY Zwijgen? Je kletst als een oud wijf.

JAAP Als dat zo was kon ik nog wel ergens anders gaan kletsen. Dat doe ik niet, begrijp me goed. Maar dan zou ik bijvoorbeeld naar die meneer van die arreslee kunnen gaan. En dan zou ik maar hoeven te zeggen: die Van Oeveren die kan je bloed wel drinken, edele heer, maar daar komt hij niet voor uit...

(Cornelis barst hier uit, luid, niet driftig; daarop komen Neeltje en Maria verschrikt uit de huiskamer)

CORNELIS Wel, nou zullen we het hebben! Is dat een dreigement? (grijpt hem beet en rammelt hem al pratend door elkaar) Luister jij eens goed! Ik zeg Leve de prins! tegen eenieder die me naar mijn mening vraagt, versta je wel! En als de tijd daarvoor gekomen is, dan zeg ik het ook als daar niet naar gevraagd wordt, begrepen?

JAAP Au, au!

ARY (tussenbeide komend) Ho, ho! Pas op! Breek hem zijn nek niet!

CORNELIS (gaat door, nu wel driftig, verontwaardigd) Dat staat me daar te dreigen! Zal ik jou eens wat zeggen? Leve de prins! En ga dat maar meteen doorvertellen aan wie je maar wilt.

NEELTJE Cornelis! (Cornelis houdt op, laat hem los) Wees toch voorzichtig in godsnaam! Wat heb je daar nou aan?

ARY Hij is voorzichtig, Neeltje, hij kan maar op één manier nog voorzichtiger zijn, maar dan moest hij hem zijn nek wél breken, want dan hield hij voortaan zijn bek.

JAAP (zich pijnlijk wrijvend) Ja, maar ik zeg toch niks... en ik dreig toch helemaal niet... ik zeg alleen maar... die liefde van jullie voor de prins, die is nergens goed voor, die leidt tot niks...

CORNELIS En daarvoor kom je hier mijn zaak binnen? Donder dan nou maar weer op, en een beetje gauw!

JAAP (achteruit deinzend) Nee, daar kwam ik niet voor binnen. Er is wat anders. (tot Neeltje en Maria) En het komt mooi uit, dat de hele familie compleet is. (buigend) Vrouw Van Oeveren, joffer Maria!

CORNELIS Wat betekent dat nou weer?

ARY Dat betekent weer een rottigheid, let maar op!

JAAP (tot Cornelis) Ik kwam praten over een familiekwestie.

CORNELIS Zo! (werpt een blik op Maria)

JAAP Ja, het gaat over je dochter Maria. Een achtenswaardige joffer, daar zal ik niks van zeggen.

CORNELIS Je moest het hart in je lijf hebben!

ARY Als je wat over Maria durft te zeggen, haal ik dat hart wel even uit je lijf.

JAAP Het enige dat ik wou zeggen is dit. Er zal ook stellig een achtenswaardig man om haar komen vrijen... maar dat zal mijn zoon Pouw niet zijn, dat is het nou maar, mijn zoon Pouw niet!

CORNELIS (verbijsterd tot Maria) Maria, wat betekent dat? Heeft deze man reden om zoiets te zeggen?

MARIA Misschien vader, ik weet het niet.

CORNELIS Maar je moeder en ik weten helemaal van niks.

MARIA Nee, vader. De jongheer Pouw heeft me weleens vriendelijk gegroet en ook een keer vriendelijk aangesproken. Maar dat is dan ook al.

JAAP Ja, maar ik zie, dat hij hier elk ogenblik voor dat huis loopt te schilderen en naar binnen loopt te kijken. Denk maar niet, dat ik dat niet merk.

NEELTJE Maar buurman, daar kan mijn dochter toch niks aan doen?

ARY Nee natuurlijk niet. Of misschien toch wel: het is tenslotte een lief meisje.

JAAP Dat kan wel wezen, maar mijn zoon Pouw moet studeren, die heeft geen tijd voor vrijerijtjes... en voor versjesmaken aan een teerbeminde joffer! (tot Maria) Daar weet je zeker ook niks van, is het wel?

MARIA (blij) Versjes voor mij? Nee, dat wist ik niet.

JAAP Dat wist ik niet... Dat wist ik niet... Hier! (haalt een papier voor de dag) Weet je dat soms ook niet? (gaat voorlezen)

O joffer, o Maria, groet mij zo maagd'lijk kuis...

MARIA (beschaamd) Vader...

CORNELIS (grist hem het papier uit de hand) Laat dat! Onfatsoenlijke kerel! Zoiets lees je niet voor. Je verraadt de hartsgeheimen van je zoon en je brengt mijn dochter in verlegenheid. Bah! (tot Ary) Hier, Ary, gooi dat in 't vuur. (geeft hem het papier, dat deze stiekem in de zak steekt; tot Jaap) En dan moet je eens goed onthouden, als je zoon naar zijn vader aardt, dan zou hij mijn dochter niet eens krijgen!

JAAP (achteruitwijkend) Je draait de zaak om, Van Oeveren. Mijn zoon studeert en wordt een heer. En een heer trouwt niet met een werkmansdochter!

CORNELIS Daar beledig je me niet mee. Ik ben trots op mijn werk.

ARY Ja, maar wacht eens even! Als die twee nou eens echt van elkaar houden? Mag het dan wel meetellen, dat (tot Cornelis) jij een werkmansdochter bent en (tot Jaap) jij een armoedige pennelikker, die zijn

eigen vingers afkluift van de honger? Het gaat misschien om het geluk van twee jonge mensen!

JAAP Larie! Allemaal apekool! En dat is het laatste dat ik zeg, als jullie mijn zoon probeert te paaien, als ik dat in de gaten krijg, dan heb ik níet zomaar gedreigd. Dan zullen de grote heren weten hoe je over ze denkt. En dan hou je geen klant over, snap je dat! Dus... joffer Maria... laat mijn zoon met rust. (maakt dat hij wegkomt)

CORNELIS Wel allemachtig! (dreigend achter hem aan)

ARY Schurk! (ook dreigend achter hem aan, geeft hem een schop, maar net niet raak)

CORNELIS Ellendeling! (tot Ary) Heb je hem geraakt?

ARY Nee, maar een volgende keer beter.

CORNELIS Lafaard! Die komt mij even bang maken; wat denkt hij wel! En mijn dochter beledigen; ook dat nog! En de prins beledigen; dat is het ergste!!

NEELTJE Ik begrijp je niet. Waarom jaag je hem nou zo tegen je in het harnas? Het is gevaarlijk voor jezelf... en... je maakt je kind doodongelukkig.

CORNELIS (kijkt naar Maria) Wat?

NEELTJE Natuurlijk. Je maakt het onmogelijk dat die jongen nog ooit naar haar kijkt.

CORNELIS Dat is dan maar goed ook. (tot Maria) En als hij toch durft te kijken, dan doe je net of je hem niet ziet, begrepen?

MARIA Ja vader.

NEELTJE Die jongen is anders niet zo kwaad.

ARY Die jongen is een lettervreter. (stiekem naar het vers kijkend) En een verzenmaker. Dat soort is meestal óf onschadelijk óf voor de vooruitgang, dus voor de prins.

CORNELIS Dat kan wel wezen, maar jij doet alsof je hem niet ziet, begrepen!

MARIA Ja, vader.

(hier komt Pouw op)

ARY Wel, wel, heb je 't over de duivel, dan trap je op zijn staart. Kijk maar eens wie daar aankomt.

POUW (blijft voor de werkplaats staan, nieuwsgierig naar binnen kijkend)

NEELTJE (tot Maria) Kijk de andere kant op, kind. Of kijk maar naar de lucht. (Maria doet het)

POUW (hartelijk, onbevangen) Goedendag! (tot de vrouwen) Goedendag! (Cornelis kijkt zuinig, Maria groet stiekem)

ARY Zo, jongen... wat kijk je? Is hier iets bijzonders te zien?

POUW Om eerlijk te zijn, ja, nou! (kijkt naar Maria)

ARY En wat dan wel? (Pouw zwijgt, maar zijn gebaar is overduidelijk) O, ik zie het al. Je kijkt naar die slee. Ja, dat is een mooi stuk werk.

CORNELIS (bars) Nou... gezien? Loop dan maar weer door.

POUW Nou baas, ik kijk het mooi er toch niet af. Maar ik heb bovendien nog iets bijzonders te vertellen, iets dat u graag hoort, als ik me niet vergis.

CORNELIS Toch niet dat je om mijn dochter komt vrijen, want dat hoor ik helemaal niet graag.

POUW Nee, dat bewaar ik voor een volgende keer. (dan, juichend) Baas Van Oeveren... onze prins is tot stadhouder van Zeeland gekozen!

CORNELIS Wat vertel je me daar!

POUW Tot stadhouder van Zeeland.

ARY Wie zegt dat?

POUW Schippers, en boden te paard, aan de Schie.

CORNELIS Nee... nee, jongen, dat geloof ik niet.

POUW In Veere is het begonnen... toen in Zierikzee... en zo verder. En nu is hij stadhouder over heel Zeeland, en admiraal en generaal over heel Zeeland.

CORNELIS Als dat eens waar was!

POUW Omdat de Fransen zo snel optrokken, er zat niks anders op. Oranje was de enige redding.

ARY (opgetogen) Hé Cornelis, wat sta je nou te kijken? Je hebt het zelf gezegd:

Oranje, je moet te veld

en gaan de vijand tegen...

Want o, dan zijn ze zo verlegen!

Hoera! Leve de prins!

CORNELIS Nee, stil, wees niet zo voorbarig. Ik moet eerst zekerheid. Ik mag geen fouten maken, ik moet eerst absoluut zeker weten, dat het zo is.

POUW Baas Van Oeveren, ga dan naar de Schie! Dan hoor je het zelf!

(twee voorbijgangers op van rechts)

CORNELIS Zullen we?

ARY (op de voorbijgangers wijzend) Ssst! Luister!

EERSTE VOORBIJGANGER Maar wie zegt nou dat 't waar is? Zeeland is ver weg!

TWEEDE VOORBIJGANGER (opgetogen) Wat? Zeeland ver weg? Zeeland is vlakbij!

EERSTE VOORBIJGANGER Maar wat in Zeeland gebeurt, hoeft hier nog niet te gebeuren!

CORNELIS Hé, wat hebben jullie 't daar over Zeeland?

EERSTE VOORBIJGANGER Ze zeggen dat de prins daar aan 't roer is gezet, dat hij daar stadhouder geworden is, dat zeggen ze.

POUW Nou? Geloof je 't nou? Leve de prins!

TWEEDE VOORBIJGANGER Goed zo! Leve de prins!

EERSTE VOORBIJGANGER Stil toch! Moet je in 't cachot?

TWEEDE VOORBIJGANGER Maar d'r moet toch ook een schuit binnengekomen zijn uit Zeeland, met de prinsenvlag aan de mast!

EERSTE VOORBIJGANGER O ja? Maar heb je 't gezien, met je eigen ogen?

TWEEDE VOORBIJGANGER Ach, man, geloof toch eens een keertje een goed bericht.

(luid roepen van Anthony, de kruier)

ANTHONY Van Oeveren! Van Oeveren!!! (hij stormt aan, wapperend met een oranjelint)

ARY Dat is Anthony, de kruier... Kijk nou eens!!

ANTHONY Van Oeveren! Dat is voor jou. (reikt hem het oranjelint) Mét de groeten van schipper Van der Hoeck. Die heeft het in Veere gedragen bij de verheffing van de prins, en voor jou meegegeven.

CORNELIS Kerel, Anthony! Dus het is waar! Hij is dus werkelijk stadhouder van Zeeland! Mensen! Dat is het sein. (met breed gebaar van opluchting, het lint omhoog houdend) Leve de prins!

ALLEN (behalve eerste voorbijganger) Leve de prins! Hoera!!

(op dat lawaai komen van links Jaap en Francien — Pouw schuilt een beetje weg — en van rechts Judith met haar twee kinderen)

FRANCIEN Hé, wat betekent dat, die herrie?

JUDITH (één kind loslatend, op haar voorhoofd wijzend) Gek geworden, allemaal! (kind grijpend, dat wil weglopen) Hier blijven!

EERSTE VOORBIJGANGER (geschrokken, sussend met brede gebaren) Stil toch, stil toch, jullie doen of hij hier al stadhouder geworden is, en zover is 't nog lang niet!

CORNELIS Zover komt het, en gauw ook! Daar sta ik voor in!

ALLEN Hoera!!!

EERSTE VOORBIJGANGER (handen op de oren) Dat gaat mij te ver,

mij te gevaarlijk! Ik ga d'rvandoor! (links af, langs Jaap, die hem nakijkt)

JAAP Hij heeft gelijk. Dat wordt het cachot, let maar op.

FRANCIEN (nijdig) Als je dat denkt, ga d'r dan ook vandoor!

JAAP Ja, maar ga jij dan mee. (wil haar meetrekken)

FRANCIEN Nee... ik wil 't weleens horen.

JAAP (blijft mokkend staan) Nou ja, goed, als je dan maar niet mee roept.

POUW (die geheel rechts verdekt opgesteld alles gevolgd heeft komt nu te voorschijn en zwaait naar z'n ouders. Jaap gebaart woedend, dat hij moet komen, wat hij niet doet; bovendien is nu Cornelis begonnen te spreken)

CORNELIS Mensen, nu moet ik even een toespraakje houden. Wij hebben op dit grote ogenblik gewacht en we weten precies wat ons te doen staat. Ook hier moeten we de prins verheffen tot stadhouder. En we zullen niet rusten voordat het zover is...

JUDITH (hem brutaal spottend onderbrekend) En hoe gaan jullie dat nou doen, Van Oeveren, hè? Kan ik misschien een handje helpen?!

ALLEN (lachen)

CORNELIS Dat kan je zeker Judith! En jij niet alleen, maar jullie allemaal. Kijk, daar begin ik nou mee... kijk, wat ik doe. (hij pakt z'n hoed en knoopt er het oranjelint om) Zo ga ik straks door de stad. (zet dan z'n hoed op)

(allen reageren met opschudding, schrik, bewondering)

ZOONTJE VAN JUDITH Oranje boven! Oranje boven!

JUDITH (venijnig) Stil jij!

DOCHTERTJE VAN JUDITH Moeder, krijg ik ook zo'n lint?

JUDITH Wel heb ik van m'n leven! Als je niet stil bent, mot je naar binnen, begrepen?!!

CORNELIS Zo ga ik dus door de stad. En zo kan iedereen weten dat ik deze dag als een feestdag beschouw. En dat ik de verheffing van de prins tot stadhouder van Holland zal zien als een nog grotere feestdag!! (gepraat, gemompel van bewondering, afkeuring, angst; Cornelis praat daarbovenuit) Ja mensen, een feestdag, omdat de prins ons zal bevrijden van binnenlands onrecht en van buitenlands geweld! (enkelen roepen nu: Goed zo! Mooi zo! Leve de prins!, maar Cornelis maant hen met een gebaar tot stilte) Maar na die wandeling kom ik hier weer terug met enkele trouwe vrienden, die ook trouwe vrienden zijn van de prins... om dan hier, in mijn wagenmakerij, met elkaar feest te vieren... En wie van jullie óók voor de prins is, nodig ik uit op dat feest, waar we ons allemaal met oranje zullen tooien en zullen drinken op de gezondheid van onze

prins Willem IV, de hope des Vaderlands... (hij zwaait met z'n hoed en roept) Leve de prins!!!

(nu is er niemand die deze kreet overneemt, men kijkt stil toe; hij wenkt Ary en Anthony en gaat met hen beiden welbesloten af naar links)

POUW (enthousiast) Nou! Is dat niet geweldig? Vader, zeg eens eerlijk?
TWEDE VOORBIJGANGER Het is lef, dat moet ik zeggen. Ik had wel mee gewild...

JAAP Lef? Het is brutaal en stom! En die komen helemaal niet terug, dat zal je meemaken. Die worden gewoon ingerekend, dat wordt het cachot, dat zal je zien!

POUW Waar het ook op uitdraait, ik vind het geweldig.

JAAP Hou jij je mond, je weet nog van niks! Als je een vrouw had en kind, dan zou je wel anders praten!

JUDITH Ja, hé... ik ben een vrouw met twee kinderen. Zeg, vrouw Van Oeveren nou sta je wel te kijken of je zo in je sas bent, maar als je nou ook eens weduwe werd, net als ik?

NEELTJE Ik hoop bij God van niet, Judith... Maar een man moet nu eenmaal doen wat hij z'n heilige plicht acht... daar hou je hem niet van tegen.

JAAP Heilige plicht! Ha! Ik ben natuurlijk ook voor de prins, maar niet ten koste van mijn gezin.

NEELTJE Maar 't gaat om het welzijn van 't hele land buurman!

JAAP Ja ja! We zullen eens komen vragen naar 't welzijn van jou en je dochter, als je man met z'n heilige plichten wordt gepakt en... (maakt gebaar van hals afsnijden)

NEELTJE Als dat gebeurt, zal ik tegen jou m'n nood niet klagen! (maar dan bergt ze 't gezicht in de handen)

POUW (verontwaardigd) Vader!

(Maria legt arm om haar moeder heen en leidt haar weg, de huiskamer in)

FRANCIEN (tot Jaap) Ja, hoe kan je nou zoiets zeggen! Een mens overstuur maken! (Maria op medelijdende toon naropend) Maria, 't beste met 'm hoor! (tot Jaap) Stuk saggerijn! (keert zich resoluut om en wil weg, zegt met autoriteit) Nou, kom je nog!

JAAP Doet ze waarachtig of ik wou blijven... Ik wou toch allang weg! (op dezelfde autoritaire toon als Francien, tot Pouw) Nou, kom je nog!

POUW (flink, onverzettelijk) Het spijt me, vader... maar ik blijf.

(Jaap heft hopeloos de armen op en volgt z'n vrouw)

JUDITH Ook een held, maar dan een pantoffelheld! Hahaha!

POUW Mijn vader is geen held, dat is waar, maar iedereen is nu eenmaal geen Cornelis van Oeveren.

TWEEDE VOORBIJGANGER Daar heb jij gelijk in. Maar één ding is zeker. Hij komt nooit in 't cachot, nooit op 't schavot, nooit aan de galg, nooit op de brandstapel, nooit in een jutezak om verdrongen te worden. Want dat zijn dingen die ze meestal met de ware helden doen!

JUDITH (heeft dit relaas gevolgd, angstig en meewarig knikkend, maar dan rukken de kinderen zich los en gaan krijgertje spelen roepend: 'Oranje boven! Oranje boven!') Wel allemachtig! Hier! Kom hier, zeg ik je! (ze vangt ze, sleurt ze mee naar huis, naar rechts, over haar schouder kijkend, zeggend) De mensen zouden nog denken, dat ik het ze geleerd had! (af)

(Maria komt terug uit de huiskamer en kijkt naar Pouw; Pouw kijkt naar haar)

TWEEDE VOORBIJGANGER Kijk, nu ben ik de enige die hier nog in de weg staat. Ik ga d'r ook vandoor!

(tweede voorbijganger af, naar links)

POUW Dag joffer Maria.

MARIA Dag, meneer Pouw. (loopt de werkplaats uit naar hem toe)

POUW Uw ouders denken niet al te gunstig over me, heb ik gemerkt.

MARIA Omdat uw ouders hun liefde niet durven betuigen voor de prins.

POUW Maar ik wel! Ik wil graag mijn liefde betuigen voor de prins. Hoor maar: Leve de prins... en ook voor u: Leve het liefste en deugdzaamste meisje van Rotterdam!

MARIA Ik ben maar de dochter van een eenvoudig werkman.

POUW En ik dan? Ik ben maar de zoon van een armoedige penneliker.

MARIA Ja, maar u bekwaamt u in de wetenschappen. U wordt een groot heer.

POUW U plaagt me. Ik word schoolmeester. Is een schoolmeester soms een groot heer?

MARIA Ja, wel een hoofd groter dan ik. (ze lachen allebei)
POUW Joffer Maria, wilt u een heel klein eindje met me oplopen?
MARIA Nee, hoe kunt u dat vragen! Dat past een deugdzaam meisje niet.
POUW Ik bedoel, tot hier om de hoek... Ik moet u iets vertellen dat u alleen aangaat. En stel, uw moeder kwam, dat zou me zeer ongelegen komen.
MARIA (peinzend) Ja, maar als ik dat doe, ben ik dan nog wel deugdzaam?
POUW Toe, ik bid u, een ogenblikje maar..

(hij leidt haar hoffelijk een eindje verder, rechts van het huis; tegeliktijd komt Ary van links op, met oranje getooid, met in de ene arm een grote kan brandewijn en in de andere arm een hoeveelheid oranje-strikken die men zomaar hoeft op te spelden)

ARY Zo, hier is de brandewijn! (ziet de twee van hem weg lopen, zwijgt, gaat op de tenen de werkplaats binnen, zet zijn aankopen op de werkbank, gaat op de kruk rechts zitten luisteren)

POUW (nervens, tot Maria die rustig afwacht) Kijk, joffer Maria, in mijn vrije uren maak ik weleens een vers. Ik kan het niet zo mooi als onze poëet Joachim Oudaen, maar toch wou ik u er wel graag één voorlezen. Ik heb het meegebracht. (zoekt in al z'n zakken) Ik durf het natuurlijk niet zo goed, omdat u het bent... omdat het ook over u gaat... Hé, waar heb ik het nou! Maar dat is verschrikkelijk! Ik ben 't kwijt! Joffer Maria en ik had het u nog wel willen aanbieden. Het was aan u opgedragen...

ARY (heeft ondertussen het papier uit z'n zak gehaald, zit ermee in de handen, en maakt een gebaar van 'nu kan ik het je toch moeilijk komen brengen')

MARIA Maar misschien kent u het uit uw hoofd. Misschien wilt u het opzeggen!

ARY (meelevend, knikt verheugd ja en volgt ja knikkend het opzeggen op papier)

POUW O ja, dat zou ik kunnen doen. (niet naar haar kijkend)

O joffer, O Maria, groet gij mij zo maagd'lijk kuis,

'k Zou om uw gunsten willen werven...

Soms dwaal ik uren om uw huis...

'k Wil voor u leven, maar ook voor u sterven!

MARIA Maar dat is prachtig! Maar sterft u alstublieft niet.

POUW Niet sterven! U stelt er dus prijs op, dat ik leef?

MARIA O ja!

POUW En... dat ik voor u leef?

MARIA (knikt zwijgend en Pouw grijpt haar handen) Maar ik schaam me, dat ik dat zomaar zeg. (kijkt hem aan). Dag Pouw!

POUW Dag Maria! (drukt een kus op haar handen; ze rukt zich los en gaat werkplaats binnen; na haar nagekeken te hebben, af naar rechts)

MARIA (ziet Ary met het vers) O! Oom Ary!

ARY Ja, dat is dat vers dat ik moest verbranden.

MARIA (verwijdend) U hebt het gelezen!

ARY (haar het vers toereikend) Ach kind, ik heb er toch niks van begrepen.

MARIA En u hebt natuurlijk ook alles gehoord.

ARY Ik? Nou ja, ik zat eigenlijk meer te wachten op je vader.

MARIA Ja... Vader... Moeder is doodsbang dat hem iets overkomt.

ARY En jij was hem vergeten. (Maria zwijgt) Ja, zo gaat het met verliefde mensen.

MARIA (hevig ongerust) Maar er zal hem toch wel niks overkomen?

ARY Kind laten we hopen van niet... Hij is Hendrik van Os gaan halen, de kleermaker, en Abraham van Velzen, de schoenlapper.

MARIA Maar dan hadden ze toch allang terug kunnen zijn!

ARY Ik zal God danken als ik ze zie. (loopt onrustig heen en weer, grijpt een oranjestrik) Kom, laat me je die opspelden... Luister! Zijn ze dat?

(Ary gaat kijken, ziet Cornelis met Hendrik van Os en Abraham van Velzen)

ARY God zij gedankt! (tot Maria) Roep je moeder.

CORNELIS Je had het moeten zien! Iedereen was stomverbaasd, maar ook geweldig in zijn schik. Weet je hoe we gegroet werden? Oranje boven! (tot Neeltje) Hier is Hendrik (wijzend) en Abraham. Mens, je hebt gehuild! Heb je zo in onrust gezeten? Nergens voor nodig hoor. Oranje wint het hier, dat ligt er dik bovenop. Nog een paar uur en heel de stad loopt met oranje... Moet je kijken, weer tranen!

NEELTJE (ontroerd) Ach, schei nou uit.

CORNELIS Kom! (neemt een oranjestrik) De brandewijn is er al zie ik. (tracht strik bij Neeltje op te spelden) Waar blijft Anthony?

ARY Die is de koek gaan halen. Koek met oranjeschillen.

CORNELIS Maria, haal jij nou alvast die mooie zilveren kom! (tot zijn gasten) Speciaal voor deze dag bewaard!

NEELTJE (de strik van Cornelis afnemend) Laat mij het zelf maar doen. Dat is vrouwenwerk.

ANTHONY (van links aansnellend met de koek) En hier is de koek!

ARY (pakt koek aan, legt die op de werkbank waar Maria straks de koek moet snijden)

CORNELIS Mooi zo... dan hebben we alles, vrienden, dan kunnen we nu beginnen.

(ondertussen is ook Maria met de zilveren kom op zilveren schaal terug, ze geeft die aan Ary en gaat zelf aan de werkbank de koek snijden)

CORNELIS Dan is nu het ogenblik aangebroken dat we gaan drinken op de gezondheid van de prins, maar... met waardigheid en fatsoen. (haalt een grote rol papier uit zijn zak) Daarom, dit reglement. (ontrolt het papier en leest voor) Wij zullen drinken op de gezondheid van de Staten-Generaal, de Staten van Holland en van Zijne Doorluchtige Hoogheid, de heer prins van Oranje Nassau, als stadhouder van Zeeland, met de hartelijke wens, dat hij zulks binnenkort moge zijn van ónze provincie.

ALLEN (gemompel van instemming)

(ondertussen heeft Ary de zilveren kom op het blad gevuld en heeft hij zich naast Cornelis opgesteld)

CORNELIS (neemt zilveren kom op en, die heffend) En deze zilveren kom waarmede thans de eerste heildronk in Rotterdam wordt uitgebracht, zal als een nederig geschenk worden aangeboden aan onz stadhouder van Holland, Willem I v, en dat wórdt hij, zo God wil!

ALLEN (gemompel van instemming)

CORNELIS Mannen, daar gaat-ie! Op de Staten-Generaal. Op de Staten van Holland en op de prins! (drinkt zijn glas leeg)

ALLEN Hoera! Leve de prins!!

(hier komen Pouw en Judith met haar kinderen van rechts en Francien van links)

CORNELIS Nu jij, Ary. (tot allen die gekomen zijn) Van harte welkom! Als je oranje draagt en op de prins drinkt.

ARY Op de grote heren. Nog eens op de grote heren, maar vooral op de prins, de redder in de nood!

ALLEN Hoera!

RY (biedt Anthony de kom) Anthony, jouw beurt. (Anthony drinkt)

Ondertussen spelden Maria en Neeltje de anderen oranje op, Maria eemt Pouw voor haar rekening en Neeltje gaat naar Francien)

RANCIEN (roepend naar links) Jaap, Jaap! Kom eens hier!

Jaap komt aanlopen, schrikt terug)

RANCIEN Nou durft-ie nóg niet!

CORNELIS Nou, kort en bondig: ben je voor de prins of niet?

JAAP Is de prins dan al stadhouder?

CORNELIS Hij is het nog niet, maar hij wordt het, zowaar ik hier sta!

JAAP Ja maar hoe kan jij dat nou weten?

RANCIEN Zeg blijf je zo?

JAAP Ja, maar ik wil zekerheid.

CORNELIS (biedt hem de kom aan) Luister jij eens goed: drink je op de Staten-Generaal?

JAAP Wel wis en waarachtig. (neemt een teug)

CORNELIS En op de Staten van Holland?

JAAP Natuurlijk. (neemt weer een teug)

CORNELIS En op de prins?

JAAP (aanzelend) Nou, ik wens hem alle goeds. (neemt weer een teug)

ALLEN Leve de prins!

MARIA (spelt hem oranje op) Nou, staat dat nou niet mooi?

JAAP Bliksemse meid!

NEELTJE (geeft Judith drie strikken) Hier, voor jou en je kinderen.

JUDITH Ja, maar kan het nou echt geen kwaad meer?

NEELTJE Van de grote heren hebben we niks meer te vrezen. Cornelis zei het me nog: die zitten zelf in de knoei. Die willen zelf maar al te graag een goeie stuurman aan het roer. (ondertussen drinkt Abraham op de prins)

HENDRIK (loopt op Judith toe) Laat me je helpen, Judith. (neemt haar een oranjestrik af, laat haar de kinderen elk een strik opspelden, speldt haar dan de andere op de borst en zegt)

Oranje staat eenieder goed,

Maar wie eens Judith heeft ontmoet,

Die zegt in ware zielegloed:

't Staat 't allermooiste bij háár toet!

(Judith lacht)

(van rechts komt de speelman, zachtjes muziek makend)

STEMMEN De speelman!

CORNELIS

Ja mensen... juist nu 't gevaar het vaderland belaagt
En 't Franse leger bijna binnenrukt,
Wordt er van ons de moed gevraagd
Niet bang te zijn en niet bedrukt.

Wees vrolijk en vol hoop, want hier
begint de toekomst en haar beste kans.
Wij kiezen onze redding, Willem I V,
Wees vrolijk op ons feest... en dans!

(de speelman speelt een wals; gedurende die wals verdwijnt er telkens walsend een paar als volgt: Anthony en het zoontje van Judith, Abraham en het dochttertje van Judith, Hendrik en Judith, Pouw en Maria, Jaap en Neeltje, Cornelis en Francien; de speelman gaat als laatste af, zodat Ary alleen overblijft)

ARY

Zo was het feest bij ons op 't Haagse Veer,
Er werd gedanst, gezongen, keer op keer,
't Ging als een lopend vuurtje door de stad.
Geen mens tenslotte die nog binnen zat,
Geen mens of hij droeg een oranjelint,
Geen mens of hij was prinsgezind.
Maar, stadhouder was Willem daarmee toch nog niet,
Dat kostte meer dan een oranjestrik en een oranjelied,
Cornelis wist dat... en dát was zijn grote daad!
Hij ging met wat getrouwen naar de burgemeestersraad.
Hij vroeg daar 't woord. Hij zei: Ik ben de tolk,
Hoogedele heren, van een Oranjelievend volk.
En als ik het verlangen van dat volk vertaal:
Het wil de prins, als stadhouder en generaal.
Cornelis kreeg zijn zin. De hemel zij geprezen!
Hij zag dus de oranjezon herrezen.
De zilveren bokaal der trouw, de zilveren kom,
Die stuurde hij naar 't hof en die kwam niet weerom.
De prins heeft hem dus als geschenk aanvaard
En ik denk ook dat hij de brief erbij bewaart
Die brief, waarin hem werd geschreven:
'Hoogheid... wanneer ik U deez' zilv'ren kom durf geven,
Dan mag ik zeggen wat dit nederig geschenk beduidt:
Men bracht hiermee in Rotterdam de eerste heildronk op U uit!

Ja, sinds die tijd is broer Cornelis wel beroemd,
De Prinselijke Wagenmaker wordt hij genoemd,
Maar denkt nu niet dat hem dat zo gelukkig maakt.
Want er gebeurt zo 't een en ander, dat hem pijnlijk raakt.
Het wordt steeds duid'lijker de laatste tijd,
Dat menigeen hem om die roem benijdt,
Die wordt hem niet alleen misgund, maar afgeroofd,
Hij wordt belasterd, en die laster wordt geloofd!
Luister, er zijn er nog maar drie die trouw
Zijn, dat ben ik, zijn dochter en zijn vrouw.
Misschien wel vier, misschien ook Pouw. Wat zeg ik, vier?
Maar dat is veel. Heel veel! Ssst... Hier
Is Judith en zowaar Hendrik van Os!
Luister... Nu komen de tongen los. (hij schuilt weg)

JUDITH Hallo Hendrik van Os. Waar ga jij op af? Toch niet naar de Prinselijke Wagenmaker?

HENDRIK Met wie heb ik gedanst op het prinseneest? Met hem of met jou?

JUDITH Ook een vraag, maar wat zou dat?

HENDRIK Wel, ik wou je nog weleens terugzien.

JUDITH Nou, nou! Ik ben anders een eerbare weduwe met twee kinderen.

HENDRIK En ik een eerbare vrijgezel, kleermaker van beroep én een vrijgezel met trouwlust.

JUDITH Haha! Maar verdien jij wel genoeg voor een vrouw met twee kinderen, kleermakertje, als je zo de hele dag op je stuit zit?

HENDRIK Het brood kan ik wel voor jullie verdienen. Het warme prakkie zal er weleens bij inschieten.

JUDITH Haha! Met jou is het goed lachen. Eigenlijk lach ik liever met je dan dat ik met je trouw.

HENDRIK Vind je me dan zo'n akelige kerel?

JUDITH Waarom neem je geen jonge blom? Waarom loop je niet achter Maria, van de Prinselijke Wagenmaker?

HENDRIK Nou, da's ook wat! Ik vind jou aardig.

JUDITH En die heeft ook vast een paar centjes. Ik niet.

HENDRIK Ik trouw niet met centjes, ik trouw met een vrouw. Maar eh... hoe komt ze dan aan die centjes?

JUDITH Wat dacht je? Dat de wagenmaker zich voor niks had uitgesloofd voor de prins? Dacht je dat nou werkelijk? Dat heeft hem geen windeieren gelegd, geloof dat maar!

HENDRIK (ongelovig) Judith!

JUDITH Ja. Eigenlijk heeft Neeltje dat zelf tegen me gezegd.

HENDRIK 't Is niet waar!

JUDITH Neeltje zei letterlijk: De grote heren zitten zelf ook in de knoei. Die willen zelf ook een goeie stuurman aan 't roer. Dus Van Oeveren werkte gewoon in opdracht van de grote heren. Of anders gezegd, hij was omgekocht.

HENDRIK Judith, weet je dat zeker?

JUDITH Vraag Judith wat ze zeker weet! Judith heeft nog nooit gelogen. En dan moet je dat wijf van die Prinselijke Wagenmaker zien! Eén en al trots de laatste tijd. Denk maar niet dat ze een woord met me spreekt.

(hier komt Ary te voorschijn, tegelijkertijd komt Anthony van links op)

ARY Ziezo! Nou is 't genoeg. 't Is dat je een vrouw bent, Judith, anders sloeg ik erop. Lasteraarster! Cornelis heeft absoluut onbaatzuchtig gehandeld, uit liefde voor de prins. Dat zweer ik, en zowaar helpe mij God almachtig!

ANTHONY Hé... Wat wordt hier uitgekibbeld?

ARY Dat vrouwmens beweert dat Cornelis omgekocht was door de grote heren, toen hij ijverde voor de verheffing van de prins.

ANTHONY Naar 't spinhuis met dat vrouwmens, want dat is een leugen!

HENDRIK Nou, nou... naar 't spinhuis! (tot Judith) Maar ik kan toch niet best geloven dat 't zo'n bedrieger is.

ANTHONY Nee, een bedrieger is hij niet. Maar als we 't er nou toch over hebben...

ARY O ja? Jij ook al?

(hier komt Pouw op van rechts, met wat boeken onder de arm)

ANTHONY Ik? Helemaal niet! Maar als we nou hélemaal eerlijk zijn, wie wapperde dan het allereerste met oranje? Dat was ik toch? Ik haalde toch dat oranjelint voor de dag!

ARY Dat is zo.

ANTHONY Juist. En met dat oranjelint is hij gaan pronken.

ARY Pronken?

ANTHONY Ja, pronken.

ARY Maar Cornelis was toch de aanvoerder van alle acties.

ANTHONY Wat acties. Eén ding weet ik zeker: hij is met de eer gaan strijken, hij is nou de Prinselijke Wagenmaker! Maar niemand praat er over Anthony, daar heeft hij wel voor gezorgd. Maar als

Anthony d'r niet geweest was, dan was er zelfs helemaal geen actie geweest!

ARY O nee?

ANTHONY Ik durf het ook best in z'n gezicht te zeggen: alles wat een ander deed, heeft hij verdonkeremaand, en hij alleen is met de eer gaan strijken.

ARY (wil op Anthony afkomen, blijft dan staan) Kijk, nou ben jij een kerel. En je verdient dat ik je op je bliksem geef, en ik doe 't niet.

ANTHONY Nee, omdat ik gelijk heb.

ARY (vertwijfeld) Nee, 't kan niet. Zulke domme lasterpraatjes... als ik die ging bestrijden, daar verlaag ik mezelf mee.

POUW (diep verontwaardigd) Laat mij 't doen baas! (gooit zijn boeken op de grond) Het past ook beter bij mijn leeftijd om eens een robbertje te knokken. (komt op Anthony af)

ANTHONY Hé snotneus, wat heb ik met jou te maken?

POUW Met mij? Niks! Maar wel met m'n vuisten! (boksend komt hij op hem af, geeft hem twee snelle stoten) Hier!! (Anthony roept: 'Au, au') Voor je afgunst op de beste kerel die ik ken.

ANTHONY Wel allemachtig! Boekenwurm! Schoolmeester!

POUW Geen woorden, maar daden! Hier! (weer een roffel op Anthony, die zich slecht dekt) Nou, doe je nog wat terug, of niet? Je hebt op prinsendag niks gedaan, dus doe dan nou tenminste wat!

ANTHONY (herstelt zich) Goed, maar dan zal ik je toch, ik sla je tot moes! (hij valt Pouw aan, wordt weer teruggeslagen; het wordt een felle bokspartij) Au, au, au!!!

JUDITH (ondertussen tot Hendrik) Dat wordt moord en doodslag! Haal ze van mekaar!!

HENDRIK Welnee, een gevecht is een gevecht!

(op het lawaai zijn van links Jaap en Francien opgekomen)

JAAP Hé, hé, die kerel is onze jongen aan 't aftuigen!

JUDITH Moet je die idioot horen! 't Is toch zeker net andersom! Laat die knul van jullie z'n poten thuishouwen!!

FRANCIEN Zeg, bemoei jij je met je eigen mormels! (tot Pouw) Pouw, kom hier! Straks slaat hij hem nog dood!

(Pouw en Anthony boksen nog een ogenblik verder tot Cornelis na de woorden van Francien opkomt en op de vechtenden toesnelt; achter hem aan Neeltje en Maria; allen uit de huiskamer)

CORNELIS Hé... Wat is er aan de hand? Waar is dat goed voor? Kan dat niet zonder vechten? (tot Pouw) Waarom ben jij die kerel zo aan 't aftuigen?

POUW (ontwijkend) Hij zei iets dat me niet aanstond.

CORNELIS Zo, en mag ik ook weten wat?

POUW Ach, laat maar... 't Komt er niet meer op aan.

CORNELIS O. (tot Anthony) Wil jij 't ook niet zeggen?

ANTHONY Ach, wat schiet je d'r mee op? D'r zijn nu eenmaal misverstand en die zullen er wel altijd blijven ook. (tot Pouw) Maar jou krijg ik nog weleens! (wil nu doorlopen, Cornelis pakt hem bij z'n arm)

CORNELIS Nee, hier blijven! Dan ging 't natuurlijk over mij. D'r zijn lastertongen in beweging gekomen, of niet soms? Maar zeg het dan liever midden in m'n gezicht!

FRANCIEN Natuurlijk! Zeg het hem midden in z'n gezicht! Al dat stiekeme gedoe!

CORNELIS Ik ben nog niet te oud om mezelf te verdedigen, Pouw, als 't helemaal nodig is.

POUW (op Anthony wijzend) Hij zei dat hij het eerst met oranje gelopen had. Hij zei dat jíj met de eer was gaan strijken.

CORNELIS (zwijgt, kijkt Anthony diep teleurgesteld aan)

ANTHONY (schichtig) Nou ja, goed, ik líep ook het eerst met oranje, dat is nog waar ook. (tot Judith) Maar kom jij nou óók voor de dag... Jíj had toch ook wat gezegd!

JUDITH Ik kom voor de dag als ik 't wil, niet op jouw bevell!

ARY (tot Cornelis) Cornelis... Judith zei dat je je hebt laten omkopen... dat je voor geld hebt geijverd voor de prins.

NEELTJE (gaat naast Cornelis staan) Laat ze toch, láát ze toch! Je weet voor God en je geweten dat het niet zo is.

ARY Natuurlijk. Maar het is wel goed te weten wie je vrienden en wie je vijanden zijn.

POUW Aan mij hoef je niet te twijfelen Van Oeveren. (gaat naast Maria staan)

CORNELIS (tot Judith) Denk je dat werkelijk van me? Zou je dat oog in oog met me nóg eens durven zeggen?

JUDITH Dacht je dat ik zoiets met getuigen ging zeggen? Al was het de heilige waarheid zelf, dan kreeg ik immers toch nog ongelijk, zó sta je in de pas!

CORNELIS (rondkijkend) Is er hier nóg iemand die dat gelooft?

(iedereen zwijgt, maar dan neemt Jaap het woord)

JAAP Ja, kijk eens, een mens kan geloven wat hij wil, maar één ding is zeker. Jij staat geweldig op je ponteneur! Jij denkt zo'n beetje dat jij de oranjestrikken en het oranje-feest en heel het huis van Oranje uitgevonden hebt. (Anthony, Judith, Hendrik lachen) Jij denkt dat prins Willem zonder jou nooit stadhouder geworden zou zijn. Zonder jou had prins Willem natuurlijk nooit een schijn van kans gehad. Zonder jou had de hele prins Willem niet bestaan!! (er wordt harder gelachen en daardoor aangemoedigd gaat hij verder) En zal ik jou nou nog eens wat vertellen? Er zijn heel wat mensen die er óók zo hun eigen gedachten over hebben, over jouw heldendaden... Dat wist je niet, hè? En die hebben die gedachten eens netjes opgeschreven... Dat wist je ook niet, hè? En die brief, die hebben ze gepost. Adres? Kan je 't niet raden? Den Haag! Het hof! Daar staat in dat Cornelis van Oeveren zo'n held niet is, dat Cornelis van Oeveren van een mug een olifant maakt en dat hij zijn eigen daden opblaast tot heldendaden. (honend) Die Prinselijke Wagenmaker! Ik vrees dat ze aan het hof eerder denken: die blaaskaak.

POUW (gaat op z'n vader toe, driftig, maar hij beheerst zich) Vader! Dat kunt u niet verantwoorden!

JAAP Wat zullen we nou hebben? Ik heb die brief niet geschreven!

POUW Maar u vertelt het alsof u er ook zo over denkt! U had die lasteraars moeten doodslaan!

CORNELIS Laat maar jongen... Laat mij 't zelf maar opknappen. Het is tenslotte mijn zaak. (denkt na, kijkt allen aan) Mensen, ik laat me nergens op voorstaan, ik eis geen enkele eer voor mezelf op... Maar één ding eis ik wel op, want dat is van mij en dat blijft van mij. Mijn goeie naam als goed vaderlander, trouw aan Oranje... (kijkt weer allen aan, wanhopig) Maar toch, jullie zijn bezig die goeie naam van me door 't slijk te halen... En wat moet ik daartegen doen? Wat doe ik tegen laster, tegen kwaadsprekerij? Wat doe ik tegen die laagheden die voortkomen uit jaloezie? Mensen, daar weet ik geen wapen tegen... ik sta weerloos... als jullie me gaan verscheuren, ik ben een prooi... Het enige dat ik nog zou kunnen doen is dit: ook een brief schrijven aan de prins en hem bezweren dat ik zuiver sta, en dat ik hem altijd heb gediend zo trouw als menselijk mogelijk is...

(trompetgeschal, tromgeroffel; Hendrik en Judith, die rechts staan, kijken; hier zo mogelijk nog figuranten als toelopende nieuwsgierigen)

JUDITH Allemensen! Daar komt me wat aan!

HENDRIK Soldaten van de prinselijke lijfgarde... En een hoge piet!
(kijkt nog eens) Ik zie het al, een adjudant.

ANTHONY Wat zou dat betekenen?

JAAP (sarcastisch) Op die manier worden toch weleens hoge personages gevangengenomen!

HENDRIK Ja hoor, ze komen hierheen!

CORNELIS (gaat in zijn werkplaats staan, op de drempel)

JAAP Hé, je wordt toch niet bang!

(men maakt plaats voor de adjudant die opmarcheert, begeleid door twee soldaten; men zwijgt; de adjudant houdt halt, de soldaten stellen zich achter hem op, alles gaat zeer militair)

ADJUDANT Wie is hier Cornelis van Oeveren, genaamd de Prinselijke Wagenmaker?

CORNELIS Dat ben ik, adjudant.

ADJUDANT Ik ben Van Vliet, adjudant van Zijne Hoogheid de prins. (Cornelis buigt) Van Oeveren, ik ben maar gekomen op een ogenblik dat ieder fatsoenlijk werkman in zijn werkplaats te vinden is. (streng) En nu vind ik je wel in je werkplaats, maar je werkt niet. Hoe komt dat?

CORNELIS Ik kon vandaag geen vreugde in 't werk vinden, meneer de adjudant, wat u, naar ik hoop, wel zult willen excuseren. (buigt weer)

ADJUDANT Dat ligt eraan. Als je zonder te werken toch kunt eten, heb dan maar eens een keer géén vreugde in 't wagenmaken. Maar misschien komt dát je dan vandaag beter te pas. (houdt een rol in de hoogte en zegt zeer officieel, plechtig) Dit is een brief van Zijne Hoogheid de prins. Het is mijn taak je deze brief ter hand te stellen. En het zal daarna jouw taak zijn die brief te lezen in mijn aanwezigheid opdat ik de gemoedsstemming die dit vorstelijk schrijven in je teweeg zal brengen ook aan Zijne Hoogheid zal kunnen mededelen.

CORNELIS (strekt aarzelend een hand uit, maar trekt weer terug) Meneer de adjudant, dit kan een brief zijn die mij gelukkig maakt... of juist een brief, die me diep óngelukkig maakt. Er wordt over me gelasterd, meneer de adjudant.

ADJUDANT (streng, ongeduldig) Pak je die brief van Zijne Hoogheid nog aan, of niet?

CORNELIS Ik bid u, laat het me nog even zeggen... voordat ik die brief in handen heb... Ik heb voor de prins geijverd met hart en ziel, en naar eer en geweten... Maar het kan dat die laster hem

bereikt heeft, en dat hij daar geloof aan gehecht heeft, niet beter wetend.

ADJUDANT (zeer streng) Hoe durf je dat te zeggen!! Zijne Hoogheid wordt door de beste en betrouwbaarste dienaars op de hoogte gebracht van al wat er in den lande gebeurt!! En dan heb je verder maar het prinselijk oordeel te aanvaarden, hoe dat ook uitvalt!!

CORNELIS Ik aanvaard zijn oordeel hoe dat ook zij... (aanvaardt welbesloten de brief, verbreekt het zegel en begint te lezen, maar...)

ADJUDANT Hardop lezen!

CORNELIS Het behaagt ons u te danken... voor de zilveren kom, die gij ons ten geschenke hebt gedaan als blijk van trouw. Dit kostbare geschenk is in onze ogen des te kostbaarder, omdat gij en zovelen met u daarmee een heildronk uitbracht op onze gezondheid en op onze benoeming tot stadhouder en generaal. (hij kijkt op, glimlacht trots tegen Ary, Neeltje, Maria en Pouw)

ADJUDANT Lees verder, Van Oeveren!

CORNELIS Na langdurig en degelijk onderzoek kennen wij u de volgende verdiensten toe:

Gij hebt niet alleen de laatste jaren, maar uw ganse leven vertrouwen gesteld in het huis van Oranje.

Gij hebt als eerste... (de-ontroering wordt hem te machtig; tot adjudant) Vergeef me, maar dat mooie kan ik over mezelf niet voorlezen...

ADJUDANT Dat dacht Zijne Hoogheid ook. Je bent een bescheiden man. Geef maar hier... (adjudant leest nu met harde stem)

Gij hebt als eerste in de stad Rotterdam de volksbeweging te onzen gunste tot actie gebracht.

Gij hebt als eerste aan de heren burgemeesters van Rotterdam te kennen gegeven dat het Rotterdamse volk achter Oranje stond en ook Oranje aan het bewind eiste.

Voor al deze laatste daad beschouwen wij als een daad van grote moed.

Cornelis van Oeveren, gij hebt veel voor ons gedaan. Wij zullen dat nooit vergeten.

Aanvaard onze dank en onze hoogachting,

Ondertekend: Willem I V

(gemompel van verbazing en bewondering van de omstanders)

ADJUDANT (overhandigt hem de brief en saluëert, de soldaten doen dat ook; verheft zijn stem, de omstanders worden weer stil) Ik breng je een eresaluut... Maar mijn taak is nog niet ten einde (haalt

een doorschijnende zak met dukaten te voorschijn) De eer is weliswaar belangrijker dan het goud, maar dit prinselijke goud, smetteloos als jouw eer, Van Oeveren, hoort er toch wel bij. (geeft hem de zak dukaten)

OMSTANDERS Ohhhh!!!!

ADJUDANT En daarmee is de plechtigheid dan wel ten einde, maar ik zou je nog wel willen vragen: Kan ik de prins zeggen dat je tevreden was?

CORNELIS (diep ontroerd) Ik voel me bevrijd, gelukkig en mateloos dankbaar...

ADJUDANT Er zijn er niet veel die zo'n mooi getuigschrift krijgen van de prins. Dat doet hij alleen als hij absoluut zeker weet dat iemand het verdient. Want zo'n brief, die bewaar je natuurlijk. En je nakomelingen zullen hem natuurlijk óók bewaren. Heb je kinderen?

NEELTJE (op haar wijzend) Maria, onze dochter.

ADJUDANT En... als ik vragen mag, heeft Maria trouwplannen?

MARIA EN POWW Ja!

ADJUDANT Nou, kijk eens aan... (tot Cornelis) Je nakomelingen tot over duizend jaar zullen nog trots op je zijn, Van Oeveren! (keert zich tot de omstanders) Zoals jullie natuurlijk allang trots op hem zijn... Of waren jullie dat misschien niet? Waren er onder jullie soms lasteraars?

(gemompel van ontkenning)

ADJUDANT Onthoudt dan dit:

Oranje is een wijs en vroom geslacht,
Het heeft één heel bijzond're kracht
Het geeft zijn liefde nimmer aan diegenen
Die grootheid aan de schijn ontlennen,
Maar altijd aan de mens, die eenvoud en rechtschapenheid
In woord en daad belijdt.
Zo'n man is ook Cornelis... Hij is de waarlijk trouwe,
Eert hem daarom... in naam van het Wilhelmus van Nassauwe.